

**LAPSE JA INIMKONNA TEE
KRITSELDUSTEST KUNSTINI**

ACTA UNIVERSITATIS TALLINNENSIS

Humaniora

SARJA KOLLEGIUM

Cornelius Hasselblatt (Groningeni Ülikool)

Jüri Kivimäe (Toronto Ülikool)

Daniele Monticelli (Tallinna Ülikool)

Ulrike Plath (Tallinna Ülikool)

Rein Raud (Tallinna Ülikool)

Thomas Salumets (Briti Columbia Ülikool)

Marek Tamm (Tallinna Ülikool)

Peeter Torop (Tartu Ülikool)

Anna Verschik (Tallinna Ülikool)

Tallinna Ülikool

Aaro Toomela

**LAPSE JA INIMKONNA TEE
KRITSELDUSTEST KUNSTINI
II
INIMKONNA TEE
KRITSELDUSTEST KUNSTIKS**

Struktuur-süsteemse
psühholoogia alused III

TLÜ Kirjastus
Tallinn 2022

ACTA Universitatis Tallinnensis

Acta Universitatis Tallinnensis. Humaniora
Aaro Toomela
Lapse ja inimkonna tee kritseldustest kunstini II
Inimkonna tee kritseldustest kunstiks

Raamatu väljaandmist on toetanud Eesti Kultuurkapital

Keeletoimetaja Siiri Soidro
Kujundanud ja küljendanud Sirje Ratso
Sarja makett: Rakett
Esikaanel on kasutatud Soraya Jesus Salomão maali „Muusad“
(inspireeritud François Desprez' 16. sajandi puulõigetest
„Pantagrueli naljakad unenäod“ („Les Songes Drolatiques de Pantagruel“))

Autoriõigus: Aaro Toomela, 2022
Autoriõigus: Tallinna Ülikooli Kirjastus, 2022

ISSN 2228-026X
ISBN 978-9985-58-924-3 (kogu teos)
ISBN 978-9985-58-926-7

TLÜ Kirjastus
Narva mnt 25
10120 Tallinn
www.tlupress.com

Trükk: Pakett

*Sorayale, kes teeb ja toob
elusse enneolematuid värve*

SISUKORD

Vahealgus	9
---------------------	---

I osa. Inimkonna tee kritseldustest kunstiks

1. „Kunst“ enne kunsti: Pigcassost Apendinskyni	19
2. Inimkultuuri süünd: sünkreetmõistelised vormid	42
3. Inimkultuur astub sammu edasi: asjamõistelised lapikvaated	68
4. Inimkultuur astub sammu edasi: asjamõistelised lapikvaated. Jätk	95
5. Kujutistele ilmub inimeste elu: igapäevamõistelised kujud ja lihtsamad joonistused	122
6. Igapäevamõisteliste joonistuste arenenumad vormid.	149
7. Igapäevamõistelised kujud ja joonistused: kujutamise reeglite ilmumine	177
8. Kujutatud maailm tundub „nagu päris“: loogilismõisteliste kujutiste süünd.	198
9. Kujutatud maailm tundub „nagu päris“: loogilismõisteliste kujutiste taassüünd	232
10. Tõelised mõisted ja kunsti kolimine tegijast kogejasse	271
11. Tõelised mõisted ja kunsti kolimine tegijast kogejasse. Jätk	309

II osa. Killuke si inimkonna teelt kunstini

12. „Päris“ olematud maailmad: keegi olevat ise käinud ja näinud.	366
13. Teispoolne maailm ikoonidel.	378
14. Portree: tee inimesest isikuks.	432
15. Teeme kaarte.	484
16. Pöörame pilgu vastassuunas ja joonistame, mida seal näeme – iseennast	570
17. Kuidas kujutada revolutsiooni?	620
Vahelõpetus.	659

Lisa 1. Mõni mõte kristluse ajaloost Jaapanis.	661
Lisa 2. Mõtisklus (kristliku) religiooni ja teaduse suhete ajaloost . . .	663
Kirjandus.	669
Illustratsioonide allikad	728

VAHEALGUS

Selle kõite avajale võib tunduda, et tegemist on raamatuga. Ometi ei ole see nii. Tegemist on vaid keskmise kõitega raamatust, mille nimeks on „Lapse ja inimkonna tee kritseldustest kunstini“. Soovi korral saab aga seda kõidet ka eraldi lugeda. Selleks tuleb vaid see kõide läbi lugeda. Eelmine ja järgmine kõide tuleb aga lugemata jätta. Kes aga on juba eelmist kõidet lugenud, võib „Vahealguse“ rahumeeli lugemata jätta.

Keskelt raamatu lugema hakkamine võib olla veidi segadusseajav. Selle segaduse leevendamiseks olengi kirjutanud „Vahealguse“. Siit leiab hästi lühidalt kõik olulisemad ideed, milleta on järgnevast raske aru saada. Alustan algusest. Alguses kirjutas Aaro raamatu „Kultuur kõne ja Minu Ise“ (KKMI). Raamat oli tühi konkreetsetest faktidest ja paljudest olulistest asjadest ei olnud seal juttu tehtud. Ja Aaro kirjutas teise raamatu, „Minu Ise areng: inimlapsest Inimeseks“ (MIA). Selles oli juba palju fakte elust ja uuringutest. Aga Aaro nägi, et see ei olnud ikka veel piisavalt hea. Neis kahes raamatus on lahti kirjutatud teooria, mille kehitivust ja millest tulenevaid uudseid järeldusi siin raamatus hoopis uutest külgedest uuritakse.

Teaduses on kõige olulisem avastada küsimused, mis väärivad vastamist. Siin raamatus otsime vastust kolmele väga põhimõttelisele küsimusele. Esiteks, kas piltide ja kujude tegemine eeldab kõneliselt vahendatud mõtlemist või on tegemist nägemise ja liigutamise kooskõlastamisega, milleks kõnelist mõtlemist tarvis pole? Selle küsimuse saab ka täpsemini formuleerida. MIA-s on pikalt lahti kirjutatud psüühika arengustaadiumide teooria. Eristasin kolm meelepõhise mõtlemise staadiumi, millele järgnevad viis kõnelise mõtlemise arengu staadiumi. Kui mu teooria on õige, siis peab piltide ja kujude loomise arengus olema võimalik neid staadiume eristada. Teine küsimus on laste ja kultuuri arengu sarnasuste ja erinevuste kohta: kas laste ja kultuuri areng läbib samu staadiume? Meie teooria järgi peab see nii olema, kuna inimorganism saab olla ilma kultuurita, kuid kultuuri ilma inimeseta ei saa olemas olla. Kolmas küsimus on aga teisest vallast – selles raamatus on juttu piltidest ja kujudest,

millest vähemalt osa peetakse kunstiks. Kui aga katsume aru saada, mis see kunst on, mille näideteks pildid või kujud on, siis see küsimus jääb tihti vastamata. Meil on seega kolmas küsimus: mis on kunst? Need kolm küsimust leiavad siin raamatus vastuse – koos paljude pisemate küsimustega, mis meile tee peal ette satuvad.

Esimeses köites nägime, et lapse arengus ilmuvad uued piltide loomise vormid täpselt vastavuses kõnelise mõtlemise arengu staadiumidega. Enne kõnelise mõtlemise ilmumist lapsed pilte ei tee. Kõnelise mõtlemise ilmumisel ilmub, vähemalt meie kultuuriruumis, ka piltide tegemine. Koos vanuse ja haridustaseme kasvamisega muutub ka piltide tegemine – ja seda mitte kvantitatiivse kasvuna, arenenum joonistus ei ole lihtsalt rohkem joonistamisoskust. See, mida ja kuidas joonistatakse, muutub arengu käigus kvalitatiivselt. Esimeses köites nägime ka, et ilma koolihariduseta täiskasvanute joonistamise tase ei erine kvalitatiivselt Eesti koolieelikute omast. Sellega oleme leidnud veel ühe faktide kogu, mis seob pilditegemise oskuse kultuuri ja kõnelise mõtlemise arenguga.

Esimese köitega sai seega ka vastatud esimene küsimus. Teine köide on teise küsimuse vastamiseks. Siin uurime piltide ja kujude loomise ajalugu. Kui kujutiseloometöö poolest läbib lapse ja kultuuri arengus samad staadiumid, siis saame lisakinnitust ka meie esimese küsimuse vastusele.

Asumegi siis uurima kujutiseloometöö arengut kultuuris. Allpool leiab lugeja ka väikese selgituse, kuidas see areng meie teooria kohaselt välja peaks nägema. Kui lugeja soovib põhjalikumalt käsitleda, siis see kujuneb tasapisi ka selle köite lugemise käigus. Kuigi minu meelest oleks ikka sisukam kui mitte selle sarja kaks eelmist raamatut (KKMI ja MIA), siis vähemalt selle raamatu esimene köide kõigepealt läbi lugeda.

Aaro Toomela
Sepamäe Tagurliku Mõtte Akadeemia
(*Sepamäe Academy of Retarded Thought*)
Tallinna Ülikool
Oktoober 2021

I OSA

**INIMKONNA TEE
KRITSELDUSTEST KUNSTIKS**

Eelmises köites nägime, et laste joonistuste arengus saab tõepoolest eristada staadiume, mille sisu vastab mõistete arengu staadiumidele. Minu arvates on see päris veenev põhjus pidada joonistamist ja üldse kogu kolmemõõtmelise maailma tasapinnal kujutamist kõneliselt vahendatud psüühiliseks protsessiks. Laste joonistuste arengus tähelepanu on heaks aluseks uurimist jätkata ja vaadata, mille poolest lapse ja inimkultuuri areng sarnanevad ning mille poolest erinevad. Sest sarnasuste kõrval peavad (!) ka erinevused olema. Kultuuri ajaloos tegid joonistusi täiskasvanud inimesed, kes tulid oma eluga nii hästi toime, et suutsid elusolemiseks vajalike tegevuste kõrval ka joonistada, maalida, vahel kujakesi ja muudki ellujäämiseks mittevajalikku valmis teha. Pealegi pidid nad välja mõtlema kõik selle, mille laps saab oma kultuurikeskonnast valmiskujul üles leida. Nii et kindlasti ei olnud mineviku täiskasvanud tänapäeva mõttes lapsed. Aga ometi olid nad mingites väga põnevates aspektides just tänapäevaste laste – ja mitte tänapäevaste haritud täiskasvanute – moodi. Mineviku täiskasvanud mõtlesid viisidel, mis tänapäeval iseloomustavad vaid lapsi. See mõtlemise viis ehk abstraktne struktuur oli küll sama, kuid sisu oli kindlasti erinev. Samuti erines nende oskus kindla mõtlemise vormi elus toimetulekuks kasulikku potentsiaali efektiivselt kasutada. Mineviku kütt ei jäänud koopasse, „kuni ema koju tagasi tuleb“. See kütt, isegi kui ta mõtles asjamõistetes, mis vastab näiteks tänapäevasele kaheaastasele, käis väljas ja jahtis edukalt päris koledaid ja ohtlikke loomi, korjas omaenese tarkuse toel metsast või aasalt söödavat, tegi ehk (ise!) tuld ilma kodu ära põletamata, sai riided selga, tegi tööriistu ja palju muudki. Nii et peame siis meeles – mineviku kultuurid ei olnud „lapsikud“, kuigi neis osati kasutada vaid vähe(m)arenenud keelemärgilise mõtlemise vorme. Aga selles mõttes olid need kultuurid ja kultuuri esindavad täiskasvanud tänapäevaste laste moodi küll.

Tuletame meelde, mida me järgmisena otsima asume

Raamatu eelmise köite I osast, milles sai teooria kirja, on juba päris mitu peatükki edasi loetud. Seepärast tuletan lühidalt meelde, mida me kahes järgmises osas otsima hakkame. Üldine teoreetiline mõte on ikka sama: uued tasapinnalise kujutamise viisid ilmuvad inimkultuuri ainult kindlas järjekorras. Kui see nii pole, siis on teooriaga midagi väga valesti. See, milline see järjekord peab olema, on samuti selge – tuletage meelde I köite 3. peatükis kirjutatut. Piltide tegemise areng peab järgima sõna tähenduse arengustaadiume, kuna tasapinnaliste kujutiste loomine on võimalik ainult kõneliselt vahendatud psüühiliste protsesside alusel.

Piltide tegemise muutused ajaloos peavad peegelduma nii vormis, kuidas pilte tehakse, kui ka sisus, mida pildidel kujutatakse. Vormi arengus on ootuspärane järjekord selline: kritseldused → äratundmiseks parim prototüüpne 2D-vaade → asjade kolmemõõtmelisuse kujutamise visuaalselt ebarealistlikud katsed koos asjade suhete kujutamisega → visuaalselt realistlik 3D-kujutamine → looja-töö kogeja psüühiline vaatepunkt asendab vaatepunktispetiifilise realismi.

Kujutiste sisu peaks vastavalt samadele staadiumidele muutuma sellisel viisil: joonistus tähistab „kohta situatsioonis“ ning on mõistetav vaid loojale ja temaga koos loomissituatsioonis osalenutele → üksikud meelepõhise maailma asjad → asjad erinevates suhetes, meeleliselt kogetatavale lisandub fantaasiamaaailm → lisandub realistlik meelevälise maailma kujutamine → kujutatakse kõike mõeldavat.

Mõned märkused järgneva jutu kohta

Enne pilditegemise ajalukku sukeldumist tahan veel paar asja selgelt välja öelda. Esiteks, kindlasti ei ole järgnev pildiloome ajaloo kirjeldus ammendav. Augud jäävad sisse nii ajalises kui ka geograafilises mõttes. Selleks on kaks põhjust. Esimene on ilmne – nagu tavaliselt, räägin ma asjadest, millest ma enda (ja ilmselt veel enam teiste) arvates võiksin palju rohkem teada. Aga ühest asjast rohkem teadmine tähendab paraku teistest asjadest vähem teadmist. Kuna mind huvitab teoorias ennekõike suur pilt, siis eelistan teada üht-teist eri valdkondades ja seega, tunnistan kohe üles, on mu detailsel tasemel teadmised üsna piiratud. Aga see

põhjus pole kuigi oluline. Sest alati ei peagi igat detaili teadma. Palju teadmisest olulisem on teada vajalikku.

See ongi teine ja peamine põhjus, miks ma uute faktide otsimise ühel hetkel lõpetasin. Nimelt saab pilditegemise ajaloolise järgnevuse meie teooria kontekstis jaotada kaheks. Selles järgnevuses eristuvad kriitilised uue arengustaadiumi tekkimised ja tekkinud staadiumi sisesed muutused. Meie teooria jaoks on määrav uute staadiumide tekkimise järjekord. Ja minu parima äratundmise järgi selles osas järgnevas ajaloo käsitluses tühje kohti ei ole. Staadiumisest arengut uurime ka, kuid mitte nii detailselt, kui seda põhimõtteliselt saaks teha. Meie suurtele küsimustele vastamiseks pole väga detailset staadiumisese arengu käsitlust tarvis.

Samuti jätan käsitlemata suure hulga õpetlaste töid, kus on püütud eri ajal loodud piltide sisu tõlgendada ja loomise põhjusi mõista. Minu mulje järgi on enamik sellistest tõlgendustest mitte niivõrd empiiriliselt põhjendatud teooria- kui analoogiapõhised. Kui näiteks šamaanid praegu või sada-paarsada aastat tagasi teatud viisil käitusid ja maailma teatud viisil tõlgendasid, siis saab mingisuguste pindmiste sarnasuste toel omistada šamanistlikke tunnuseid ka kümnete tuhandete aastate tagaste joonistustele. Kui ikka mõelda, mis asja need mineviku inimesed seal koobastes kaasatoodud tule valgel tegid ja kuidas see võis tunduda niisuguses kohas olla. Siis tekib lihtsalt tunne – just, tunne! –, et ju see, mida autor tunneb või arvab teisi tundvat, on midagi samasugust, kui see, mida mineviku inimesed tundsid. Niisugused muljed ja tunded ei ole muidugi midagi teadusele võõrast. Vastupidi, need on suurepärased küsimuste ja oletuste allikad. Kuid kindlasti pole see vastusteks piisav alus. Seda selgel psühholoogilisel põhjusel: väliselt sarnane käitumine või selle produkt ei kinnita, et vastava käitumise või produkti loomise aluseks olevad psüühilised mehhanismid on olnud ühed ja samad. Meil on siinkohal alust väita, et tänapäeva teadlase ja tuhandeid aastaid tagasi elanud inimeste mõttemehhanismid olid kindlasti erinevad. Seega on ka tänapäeva vaatepunkt interpretatsiooni aluseks kõlbmatu. Selleks et mõista, miks on niisugused tõlgendused problemaatilised, toon ma siin seal siiski mõned näited küsitava väärtusega tõlgendustest. Nii saame ehk möödaminnes selgemaks, miks need spekulatsioonid jäävadki parimal juhul vaid spekulatsioonideks.

Ja veel viimane märkus. Ma usun, et juba raamatu eelmises köites sai selgeks, kui kasulik ja isegi vajalik on pilditegemise arengu mõistmiseks tegelikke pilte **näha**. Järgnevates osades on ka palju pilte, mis küll ei räägi ise enda eest, aga aitavad paremini mõista teooriat, mille alusel on just need pildid valitud ning mille alusel just nendest ja mitte teistest piltide aspektidest juttu tuleb. Nii mõnigi selle raamatu piltidest võib teistest allikatest tuttav olla. Suurem osa aga seda arvatavasti ei ole.

Siinkohal tahan selgitada, miks ma olen just sellised illustratsioonid valinud. Teooria perspektiivist on oluline leida näiteid, mis aitavad ühe või teise staadiumi jaoks iseloomulikke tunnuseid näha. Need näited ei pea tingimata olema kronoloogilises järjestuses. Näiteks sajandi-poolteise vanustelt Jaapani piltidelt või Vene õigeusu ikoonidelt leiame igapäevamõistelise joonistuse omapärasid, mis olid Euroopa kunstis selleks ajaks juba suurel määral minevikku jäänud ja loogilismõistelise visuaalse realismiga asendunud. Selle põhjus on meile teoreetiliselt teada: mõtlemine on heterogeenne nii indiviidi kui ka kultuuri tasemel. Uue mõtlemise vormi ilmumisega ei muutu kogu mõtte sisu uuele staadiumile vastavaks. Ja seda nii igal üksikisikul kui ka maailma kultuurides. Just äsja nägime, kuidas täiesti tänapäevased formaalhariduseta inimesed joonistavad ikka ainult igapäevamõistelisi pilte, kuigi kooliläinud lapsed suudavad järjest enam loogilismõistelisi joonistusi luua – selliseid, mis kirjaoskamatutele täiskasvanutele põhimõtteliselt üldse kättesaadavad ei ole. See on näide, kuidas sama kultuuri sees saab leida samal ajahetkel eri arenguastmetel joonistavaid täiskasvanuid. Ilmselt peab ka nii olema, et uue mõtlemise vormi ilmumine ühes paigas ei too iseenesest kaasa selle mõtlemise vormi ilmumist teistesse kohtadesse.

Lisaks on siin raamatus illustratsioonide üheks valiku aluseks väga isiklik põhjus. Nimelt on minu jaoks üsna erinev tunne, kas näited on lihtsalt kuskilt kirjandusest või internetiavarustest leitud või olen saanud konkreetset teost ise lähemalt näha ja ehk isegi katsuda. See tunne on minu jaoks tähtis. Siin raamatus on palju selliseid illustratsioone, mille taustaks on see isiklik suhe. Nii nagu seda oli juba eeltoodud laste joonistustega, millest enamik on mu enda riulites. Suure hulga samataolisi joonistusi leiaks ka publitseerituna üles. Aga see poleks üldse see. Nii et see raamat on teatud mõttes väga isiklik. Suhe nende käsitöö- ja vahel

ka kunstiteostega on mind puudutanud. Ajalugu päriselt nina ees näha, peopesal hoida või näpuga katsuda on üks ütlemata rikastav kogemus.

Ma kahtlustan, et Louvre'i muuseum ei lubaks mul nende kollektiooni „Mona Lisat“ või Egiptuse muumiaporteesid koju seinale riputada, et saaksin neid tahtmise korral ikka ja jälle paari sentimeetri kauguselt vaadata (paljusid asju ma katsuma ei hakka, isegi kui kiusatus selleks on suur). Sama kehtib ilmselt teiste muuseumide ja teoste kohta, mis oleksid siia raamatusse illustratsioonideks sobinud. Nii sattusid siia pildid asjades, mis ei ole ei kuulsad ega laialt tuntud – need on asjad, mida olen saanud isiklikult uurida. Need asjad ei ole nii hiiglama ebatavalised. See võib tunduda raamatu kirjutamise eesmärkide mõttes kohatu valik. Kuid tegelikult on minu meelest sisuliselt paremini põhjendatud, kui seda oleks üldtuntud harulduste näideteks toomine. Kui üks geenius midagi uut loob, siis võib juhtuda, et see uus sureb koos temaga. Niisugune uudsus ei iseloomusta kultuuri arengut üldiselt. Kultuuri areng suures pildis peegeldub palju paremini igapäevaseks saanud ja laialt omaks võetud muutustes. Lisaks on oluline, et üldjuhul leiata nende igapäevasemate asjadega seotud näidetele vasted ka laialt tuntud haruldustes.

Üks asi veel, paljud näiteks toodud pildid on tehtud keraamikale. See tundub ehk veider, kuna enamik tavalistes kujutiseloo arengut käsitlevates töödes olevaid pilte on aja jooksul tehtud ikka muudele materjalidele, nagu puutahvlid, papüürus, paber, lõuend, ka krohv või kivi (seinad) ja ei tea, mis veel. Keraamikal on aga huvitavad meie eesmärkidega kokkusobivad eelised. Enamik pilditegemiseks kasutatud materjale pole ajale kuigi hästi vastu pidanud. Näiteks Kreeka arhailisest paneelimaalist on teadaolevalt säilinud vaid neli Pitsa koopast leitud tahvlit. Samas on keraamikat säilinud suhteliselt palju, ka päris vana. Osaliselt selle tõttu, et keraamilisi asju toodeti tohutul hulgal. Potid-kruusid-kausid-vaasid olid igapäevased tarbeesemed. Lisaks säilib keraamika palju paremini. Sama kehtib ka keraamikale tehtud piltide kohta. Tuhandeid aastaid tagasi tehtud pildid on keraamikal ka praegu hästi nähtavad ja aastasadu tagasi portselanile maalitu võib tunduda nagu eile tehtu (päriselt ka, isegi tavalisest teadjamaad võivad tihti näiteks neljasaja aasta vanust portselantaldrikut pidada vaid sajandivanuseks). Sajand-poolteist tagasi portselantahvlile põletatud maal särab seni nagu ahjust võetu; sama

vana maal lõuendil või puutahvilil on selle aja peale juba tuhmunud ja tumedaks läinud.

Nii et keraamikal on säilinud väga palju huvitavaid joonistusi ja maalinguid, mis pakuvad meilegi huvi. Kusjuures ei maksa arvata, et need on tingimata keskpäraste või veel kehvemate käsitöölaliste tehtud. Enamasti see muidugi nii on.¹ Kuid keraamikat on eri ajal joonistanud-maalinud ka tõelised meistrid.

Aga aitab sisse juhatamisest. Vaatame nüüd kujutiste loomise võime tekkimist ja arengut inimkultuuris. Selleks, nagu isegi taipate, peame alustama teiste loomaliikide tehtud „piltidest“.

---

¹ Muuseas, see ei ole midagi keraamikale eriomast. Enamik kujutisi, ükskõik millisel materjalil või millisest materjalist, on tehtud kujutise loomise arengu mõttes suhteliselt vähearenenud tasemel.

I. PEATÜKK

„KUNST“ ENNE KUNSTI: PIGCASSOST APENDINSKYNI

Me uurime pilditegemise ilmumist ja arengut inimkonnas. Meie teooriast tuleneb, et maailma kujutamine piltidel on võimalik ainult kõneliselt vahendatud psüühikaga loomadel. Teadaolevalt on selline psüühika esialgu leitud ainult inimesel. Teistel loomadel võib olla „keel“, kuid sellel puudub inimkõnet eristav tunnus: teiste loomade keelemärgid ei ole kasutatavad teisiti kui need asjad või sündmused, mida märgiga tähistatakse. Nii ei lisa ka suhtlemiseks kasutatava kõne valdamine uudsel viisil mõtlemise võimalust. Kui meie teooria on õige, siis ei saa teistel loomadel maailmas oleva kujutamise võimet olla. Vaatame kohe järele, kas see tõepoolest nii on.

Kuidas pilte tehakse

No nii, ja juba ma kirjutasin alapealkirjaks „Kuidas pilte tehakse“. Mitte „Kas tehakse“. Selle pärast, et paljud loomad on pilte teinud. Internetist võib leida rohkelt näiteid. Näiteks on maalikunstnike seas siga Piggasso.² Tema teosed kuuluvad abstraktse ekspressionismi või musta värviga teostatud Zen-inspiratsiooniga kunstivoolu. Kunstniku kodulehelt loeme: „Piggasso on planeedi jaoks parema pildi maalimise missioonil. Samuti annab ta kunstitudjale võimaluse investeerida meistriteosesse – ja see pole mingi totrus!“ Ja tema teoste hinnadki pole teab mis kõrged, originaalidel jäävad need vahemikku 16 000 – 27 000 Lõuna-Aafrika randi (mis on umbes 950–1600 eurot). Pean tunnistama, et Piggasso on oma kodulehe päris professionaalselt üles ehitanud. Nii et igatepidi moodne kunstnik.

---

² <https://piggasso.org/>

Siga pole ainuke loomaliik, kellel on tähelepanuväärne kunstianne leitud. Maale loob näiteks ka küülik Bini.³ Tema samuti abstraktse ekspressionismi voolu esindava töö võib osta vaid 55–100 USA dollari eest.

Väga tuntud on ka nüüdseks meie seast kahjuks lahkunud terjer Tillamook Cheddar (1999–2014) teosed.⁴ Looja neljateistaastase kunstnikukarjääri jooksul näitas ta oma abstraktse ekspressionismi kunstivoolu esindavaid töid enam kui kahekümnel soolonäitusel Ameerika Ühendriikides, Euroopas ja Bermudal. Ja kuidas ta oma teosed löi? Kodulehelt loeme:

Kunstniku peamiseks protsessiks oli dünaamiline värvusülekanne tehnika. Iga Tillie töö jaoks valmistasid assistendid ette puutetundliku salvestusseadme, kinnitades akvarellpaberi plokile pigmendiga kaetud pärgamenditaolise kirjapaberi. Selle peale asetati läbipaistev plastkile, mis eraldas kunstniku värvusmeediumist. Töötades seadme välispinnal, avaldas kunstnik tööpinnale hammaste ja küünistega survet meloodilises rituaalis, mida iseloomustasid dramaatilised nihked tempos ja intensiivsuses. Tulemusena saadud teravaid ja pühkivaid lõikuvaid jooni täiendavad kunstniku õrnad käpatrikid ning õhkõrnad keelejäljed, mis moodustavad paberile pärast kile ja värvipaberi eemaldamist ekspressionistliku kujutise. Ta töötas šokeeriva intensiivsusega, mis viis mõnikord peaaegu enda loodu hävitamiseni. (<http://www.tillamookcheddar.com/bio/index.html>)

Maismaa imetajad on küll terased, aga vees elavad imetajad peaksid olema veel nutikamad. Neil on suur peaaegu ja näiteks mõnel delfiniliigil on uusaju koostes leitud palju rohkem närvirakke kui ühelgi teisel loomal, sh inimesel (Mortensen *et al.* 2014). Aju on ka nii delfinilistel kui ka teistel vaalalistel tihti suur, vahel isegi mitu korda suurem kui inimesel (Ridgway *et al.* 2016). Nii et aju võiks piltide tegemiseks jätkuda. Ja tööpoolest on maalikunstis andekad ka veeloomad. Näiteks maalivad pilte delfinid.⁵ Internetilehel on kirjas delfinireeneri sõnad, et näiteks üks neist, Chance, „armastab teha erinevaid pintslitõmbeid. Talle meeldib minna küljelt küljele, üles ja alla. Ja ma arvan, et tema lemmikuks

³ <https://binithebunny.com/>

⁴ <http://www.tillamookcheddar.com/>

⁵ <https://www.wlox.com/story/24822425/dolphins-at-imms-learn-to-paint/>